



FİKİR VE SANAT ESERLERİ İLE İLGİLİ YASAL DÜZENLEMELER VE 1951 TARİHLİ "FİKİR VE SANAT ESERLERİ KANUNU" NUN KABULÜ

Mahmut BOLAT*

ÖZET

Fikir ve sanat eserleri ile bu eserlerin üreticilerini korumak adına ortaya çıkan bir kavram olan "fikri mülkiyet" haklarının gündeme gelmesindeki iki önemli etken, modern matbaanın kullanılmaya başlaması ve Sanayi Devrimi olmuştur. Bunların sonucu olarak, fikir ve sanat eserleri ile üreticilerini korumak adına günümüze değin, bir takım yasal düzenlemeler yapılmıştır. Telif, mülkiyet hakları ve yapılan sözleşmeler, kurulan örgütler vb. gibi düzenlemelerin, Türkiye'de de yansımaları olmuştur. Türkiye'de bu yasal düzenlemelerden ilkinin, "Encümen-i Danış Nizamnamesi" olmaktadır. 1857 tarihinde yayımlanan "Telif Nizamnamesi" ve diğer birtakım düzenlemelerden başka, Osmanlı Devleti'nde fikir ve sanat eserleri ile ilgili ilk kanun, 1952'ye kadar yürürlükte kalan 1910 tarihli "Hakkı Telif Kanunu" olmuştur. Cumhuriyet döneminde de devam eden bu tür girişimler yanında, fikir ve sanat eserleri alanında, uluslararası sözleşmelere mutabakat sağlamak ve uluslararası kuruluşlara katılmak girişimleri sonucu, edebiyat ve sanat eserlerini korumak için kurulan Bern Birliği'ne girilmiş ve 5.12.1951 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde "Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu" kabul edilmiştir

Anahtar Kelimeler: Bern Birliği, Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu, Hakkı Telif Kanunu, TBMM

LEGISLATIVE REGULATIONS FOR INTELLECTUAL AND ARTISTIC WORKS AND ADOPTION OF THE "LAW ON INTELLECTUAL AND ARTISTIC WORKS" DATED 1951

ABSTRACT

The two important factors for bringing the "intellectual property" right, which is a concept aiming to protect intellectual and artistic works and their producers, to agenda are the use of modern press and the Industrial Revolution. As a result of these, certain legislative regulations have been made to protect intellectual and artistic works and their producers until today. Regulations such as copyrights, property rights, agreements and organizations have also affected Turkey. In Turkey, the first of these legislative regulations was the Privy Council Regulations. Apart from the "Copyright Regulations" which was published in 1857 and some other regulations; the first law concerning intellectual and artistic works in the Ottoman Empire was the "Copyright Law" dated 1910, which had remained in force until 1952. Besides such attempts which continued also in the Republic period; the country joined the Bern Union, which was established to protect literary and artistic works, as a result of their attempts of reaching an agreement in international covenants and joining international organizations in the area of intellectual and artistic works and the "Law on Intellectual and Artistic Works" was adopted in the Turkish Grand National Assembly, on 5.12.1951.

Keywords: Bern Union, Law on Intellectual and Artistic Works, Copyright Law, TBMM

Araştırma Makalesi

Makale Gönderim Tarihi: 24.11.2019; Yayına Kabul Tarihi: 10.12.2019

* Dr. Öğr. Üyesi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, KIRŞEHİR,
ORCID: 0000-0003-2276-6018, E-posta: bolatmahmut@gmail.com

Giriş

Fikir ve Sanat Eserleri Kanununda (FSEK) eser kavramı şu şekilde açıklanmıştır: “Sahibinin hususiyetini taşıyan ve ilim ve edebiyat, musiki, güzel sanatlar veya sinema eserleri olarak sayılan her nevi fikir ve sanat mahsullerini, ifade eder.” Bu tanıma göre, bir fikir veya sanat ürününün eser olarak kabul edilmesi için şu iki özelliğe sahip olması gerekmektedir;

1. Üreticisinin özelliklerini taşıması,

2. FSEK’da sayılan eser türleri olan; ilim ve edebiyat eserleri, musiki eserleri, güzel sanat eserleri, sinema eserleri grubundan birine girmesi gerekmektedir (Turan, Metin 2014: 131-132).

Fikir ve sanat eserleri, medeniyetin gelişimine yaptığı katkılar nedeniyle yalnızca onu üretenin değil, insanlığın ortak bir ürünü olarak kabul edilmektedir. Fikir ve sanat eserleri, insanlığın ortak ürünü ve mirası olarak kabul edilmekle birlikte, eserin üreticisinden bağımsız olarak düşünülmemiş ve üreticisi ile üreticisinin eser üzerindeki hakları gerek İnsan Hakları Evrensel Beyanname’sinin 27/1 maddesi: “Herkes, sahibi bulunduğu her türlü ilim, edebiyat veya sanat eserlerinden mütevellit manevi ve maddi menfaatlerinin korunmasına hakkı vardır” ve gerekse de T.C. Anayasasının 25. maddesindeki “düşünce ve kanaat hürriyeti”, 26. maddesindeki “düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti”, 27. maddesindeki “bilim ve sanat hürriyeti”, 64. maddesindeki “sanatın ve sanatçının korunması” hükümleri uyarınca koruma altına alınmıştır (Yaman 2012: 1551).

Çok eski bir geçmişe sahip olmayan fikri haklar, ilkçağ ve ortaçağda “bir şeyin aslına sahip olan ona da sahip olur” anlayışı nedeniyle hiç bulunmamaktaydı. Yani bu dönemlerde, herhangi bir kimse tarafından üretilen bir eser, eseri elinde bulundurana ait olarak kabul ediliyordu ve eseri üreten maddi veya manevi açıdan bir korumaya da sahip bulunmuyordu (Turan, Metin 2014: 126).

Fikri hakların gelişiminin dönüm noktası olarak, modern matbaanın 15. yüzyılda kullanılmaya başlaması kabul edilir. Matbaanın kullanılmaya başlanması ile eserler çoğaltılmaya başlanmış ve bu yolla kazanç elde eden bir sınıf ortaya çıkmıştır. Bir başkası tarafından üretilen eserden, üreticisinin değil, bir başka sınıfın kazanç sağlaması, fikri haklar alanında hukuki bir düzenleme ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bu doğrultudaki ilk hukuki düzenlemeler basım imtiyazları şeklinde olmuştur. Fakat bu imtiyazlar, eser sahibinin haklarının korunmasından ziyade yayınevlerinin korunmasına yönelik imtiyazlardı. Eser sahiplerini koruyan ilk yasa ise 1709’da İngiliz Parlamentosu tarafından kabul edilen “Kraliçe Anne Kanunu” (The Statute of Anne) adını taşıyan ve dünya telif hakları alanında bir ilk olan kanundur. “Kraliçe Anne Kanunu”ndan sonra, eser sahibinin haklarını daha net bir şekilde ele alan ilk yasa, 1791’de kabul edilen Fransız Telif Hakları Kanunu (droit d’auteur) olmuştur. Bu yasa, eser sahibine 10 yıllık bir koruma sağlamıştır. 1883 yılında “Sınai Mülkiyetin Himayesine Mahsus Milletlerarası Birlik Oluşturulması Hakkında Paris Sözleşmesi” imzalanmış bu ilk uluslararası sözleşmeden üç yıl sonra 1886 yılında da edebi ve sanatsal eserlerin korunması hakkındaki Bern Sözleşmesi (Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works) kabul edilmiştir. Bu iki sözleşmenin yürütülebilmesi için de 1893 yılında İsviçre’nin Bern şehrinde “Fikri Mülkiyetin Korunması için Birleşik Uluslararası Büro (BIRPI)” kurulmuştur (Cebe vd. 2014: 122; Turan, Metin 2014: 126).

Edebiyat ve Sanat Eserlerinin Korunmasına İlişkin Bern Sözleşmesi ile edebiyat ve sanat eserleri içinde nelerin yer aldığı detaylı olarak belirtilmiş ve eseri üretenlerin mali ve manevi hakları ile bu hakların koruma süreleri ve kullanım koşulları belirlenmiştir. Bern sözleşmesinde var olan bu mantık diğer ülkelerin fikri mülkiyet alanında çıkardıkları yasaları etkilemiştir (Turan, Metin 2014: 131-153).

Telif hakları ile ilgili gelişmeler ise önceleri çoğaltma imkanına sahip olmayan eserlerin matbaanın kullanılmaya başlaması ile çoğaltılmaya başlanması ile önemli bir ekonomik değer ortaya çıkmış ve bu gelişme üzerine de telif hakları ile ilgili bir yasal düzenleme yapma ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Telif haklarını koruyan kanun hükümleri düzenlenmiş ve böylece dünyada fikri mülkiyet haklarında, telif açısından önemli gelişmeler kaydedilmiştir (Turan, Metin 2014: 126-127).

Telif haklarının yanı sıra, sınai mülkiyet hakları (patentler, tasarımlar, markalar...) da fikri ya da entelektüel mülkiyet hakları olarak değerlendirilmektedir. Patent, marka ve tasarım gibi sınai hakların ortaya çıkışı "Sanayi Devrimi" ile ilişkilendirilmektedir. Sanayi Devrimi ile birlikte bilim ve teknoloji ön plana çıkmış ve bu devrim sonucu dünyada meydana gelen değişimler, fikri mülkiyet haklarının, sınai mülkiyet haklarını da içermesi ve böylece sınai hakların korunması zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Bu zorunluluklar sonucu, günümüzde bir üretim faktörü ve entelektüel sermaye olarak kabul gören bilgi, bilgi ekonomisi ve bu bilgiden elde edilen iktisadi ürünlerle beraber, telif hakları ve sınai mülkiyet hakları, entelektüel ya da fikri mülkiyet haklarını oluşturmaktadır (Turan, Metin 2014: 126-128).

Bu gelişmelerle birlikte, 1948 tarihli Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 27. maddesine; "*Herkes yaratıcısı olduğu bilim, edebiyat ve sanat ürünlerinden doğan maddi ve manevi çıkarlarının korunmasına hakkı vardır*" hükmü konmuş ve bu açıdan fikri hakların korunması temel insan haklarından biri olarak kabul edilmiştir. İnsan aklının yaratmış olduğu icatları, edebi ve sanatsal çalışmaları, sembolleri, isimleri, şekilleri ve ticari amaçlı kullanılan tasarımları kapsayan fikri mülkiyet kavramı; sınai mülkiyet hakkı ve telif hakkı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Fikri mülkiyet haklarında eser üreticileri açısından telif hakları önem arz etmektedir. Bu haklar eserin üretilmesiyle birlikte başlamakta ve bu açıdan telif hakkının doğması için tescile gerek olmamaktadır (Cebe vd. 2014: 122).

Bu makalenin kaleme alınmasındaki temel amaç; bu konuda yazılmış kitap ve makalelerden farklı olarak, "Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu"na uzanan tarihsel süreci, bu konuda TBMM'deki yapılan görüşmeler ve tartışmaları yani bu konudaki kanunların kabul sürecini, telif ve tetkik eserlerin yanı sıra, özellikle TBMM tutanakları, arşiv belgeleri, dönemin gazetelerini kullanarak gözler önüne sermektir.

Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun (FSEK) Kabulünden Önce Türkiye'de Fikir ve Sanat Eserlerinin Korunmasına Yönelik Çabalar

Dünyadaki fikri mülkiyet haklarının dönüm noktası olarak nasıl ki modern matbaanın kullanılmaya başlaması gösterilmişse, Türkiye'de de fikri mülkiyet alanında meydana gelen gelişmelerin Türk-Müslümanlar arasında matbaanın kullanılmaya başlaması ve İbrahim Müteferrika'nın kısıtlı da olsa kitap basımı yapması ile başladığı kabul edilmektedir. Bununla birlikte, Osmanlı Devleti'nde bu konudaki ilk ciddi gelişme, eser sahiplerine telif hakkı tanıyan Encümen-i Daniş Nizamnamesi olmuştur (Turan, Metin 2014: 128).

Bu anlamda, Türkiye'deki telif hakları ile ilgili ilk yasal düzenleme, kuruluş amacı ve görevlerini; 1845'ten beri açılması düşünülen Darülfünun'da okutulacak ders kitapları ile halkın kültür seviyesini yükseltecek telif ve tercüme eserlerini hazırlama işi oluşturan ve 1851 tarihinde kurulan Encümen-i Daniş ile yapılmıştır. Encümen-i Daniş Nizamnamesinde; encümen için eser hazırlayacak olanlara telif ve tercüme hakkı olarak yapılacak olan ödeme veya mükafatlandırma şekilleri tespit edilmişti (Uçman 1995: 177).

Bu nizamnamenin 4. bölümünde ve “*Suret-i Mükafatları*” başlığı altında bu telif ve mükafatlandırma, şu şekilde açıklanmıştır:

“Eğitim ve bilim adamları hakkında olacak mükafat, eğitim ve bilime ettikleri hizmete göre olmak lazım gelip bu cihetle bu kişilerin hizmetleri üç derece kabul olunmuştur. Şöyle ki: Birisi kendiliğinden olarak bir kitap tercüme veya telif eder ve bunun gerekliliği sabit olmasa da yararı sabit olur ise üçüncü derece ve özel birisi, görevlendirilerek veya kendiliğinden olarak telif ve tercüme edip, o eserin önemli ve gerekli olduğu anlaşılır ise ikinci merteye ve olağanüstü teliflerin içinden devlet ve millete gayet menfaatli bir hizmet meydana getirilir, yani eğitim işlerine veya bir bilim dalına dair yeni bir şey yapılır ise birinci derece kabul olunacaktır. Üçüncü derecede hizmet eden olur ise yazdığı kitabın geliri kendisine ait olmak imtiyazı verilecek veyahut bu imtiyaz bedelinde kendisine münasip görülecek merteye nakden ödenip o kitaptan elde edilecek gelir Maarif-i Umumiye Nezareti bütçesine ait olacaktır. İkinci derecede hizmet eden, önceki derecede olan imtiyaza nail olduktan sonra, Levha-ı İmtiyaz adı ile Encümen mahalline yapılan kitabeye ismi yazılarak ismi ölümsüzleştirilecektir” (Küçükler 2016: 61).

Telif hakları ile ilgili Osmanlı Devleti'ndeki bu ilk düzenlemeden sonra 1857 tarihinde “Telif Nizamnamesi” yayımlanmıştır. Bu nizamname, yazara ömür boyu ürettiği eser üzerinde imtiyaz tanımakta ve eseri üreten ile basımını ve satışını yapan arasındaki anlaşmalar ile ilgili konuları düzenlenmekteydi. 1872 yılında yapılan bir ekle, yazarın kitabı için koruma süresi 45 yıl, tercüme eserlerin koruma süresi ise 20 yıl olarak belirlenmiştir. Gerçek anlamda ilk fikir ve sanat eserleri kanunu ise 8 Mayıs 1910 tarihinde çıkarılan Hakkı Telif Kanunu'dur (Cebe vd. 2014: 123). Hakkı Telif Kanun Layihası üzerine Meclis-i Mebusan'da, ocak ayının 22, 24, 26, 29, 31'inde ve şubat ayının ise 12 ve 19'unda yapılan müzakereler sonucu 19 Şubat 1910 günü yapılan toplantıda Hakkı Telif Kanunu Meclis-i Mebusanca kabul edilmiştir (MMZC 1325).

Hakkı Telif Kanunu, Meclis-i Mebusan'dan sonra Meclis-i Ayan'da da ele alınmış ve kanun üzerinde yapılan müzakereler (MAZC 1326) sonrası kanun layihası yasalasmıştır. Cumhuriyet dönemine gelindiğinde, fikir ve sanat eserleri ve üreticilerinin korunması ve teşvik edilmesi yolunda birçok uygulamanın yapıldığı ve bu alanda önemli gelişmelerin yaşandığı görülmektedir. Örneğin; tekke, zaviye ve türbelerin kapatılmasından önce, 16 Eylül 1925'te buralarda bulunan ve genel olarak sanat ve tarihi değeri olan ve taşınabilir durumdaki eserlerin, korunması ve sergilenmesi amacıyla, Bakanlar Kurulu'nun 16 Eylül 1925 tarihli kararı ile müzelere nakledilmesi uygun görülmüştür (CCA 341). 1927'de ise edebi, ilmi ve sanat eserlerinin korunmasına ilişkin uluslararası sözleşmelere Türkiye'nin katılımı, Bakanlar Kurulu'nun 1 Mayıs 1927 tarihinde aldığı kararla kabul edilmiştir (CCA 927). Bu arada sanat eserlerinin tespit edilmesi ile koruma altına alınması için yararlanılabilecek bir girişime de 1931 tarihinde izin verildiği görülmektedir. Buna göre; İstanbul'da bulunan sanat eserlerinin topoğrafik haritasını çıkarmak için kendilerine izin verilmesini isteyen Avusturyalı M. Blauesteiner ve M. Staide'ye, Bakanlar Kurulu 11.3.1931 tarihli toplantısında aldığı kararla izin vermiştir (CCA 1931).

Bunların yanı sıra Devlet Konservatuvarı açılmış ve konservatuar ile her alanda sanatçıların yetiştirilmesine çalışılmıştır. Açılma kararı 1930'da verilmekle birlikte 1939 yılından itibaren düzenlenmeye başlanan ve Türkiye'de sanatsal üretimin sürekliliğinin sağlanması açısından son derece önemli olan Devlet Resim ve Heykel Sergileri ve 1939 Ekim ayından itibaren çıkarılmaya başlanan Güzel Sanatlar Dergisi de bu alanda atılan diğer önemli adımlardır. Yine, 1931, 1935, 1939 ve 1943 CHP programlarında güzel sanatlara, inkılabın ruhuna uygun olarak önem verileceği maddesi yer almış ve 1943 programında ise diğerlerinden farklı olarak güzel sanatlar alanında devletin himaye ve teşvik edici bir rol üstleneceği belirtilmiştir. CHP'nin kendine biçtiği bu rolün gereği olarak yaptığı uygulamalara örnek; bir yıl öncesinde düzenlenmeye başlayan, sanatın ve sanatçının ödüllendirilmesini amaçlayan, "CHP Sanat Mükafatı" adlı para ödüllü yarışmadır (Uzun 2018: 214-216).

CHP tarafından 1942 ile 1947 yılları arasında, İkinci Dünya Savaşı'nın gerçekleştiği ve savaş sonrasında Türkiye'de çok partili siyasal yaşama geçildiği sıkıntılı dönemde, 1944 yılı hariç, düzenlediği bu ulusal yarışmaya dönemin entelektüel kesimi büyük ilgi göstermiştir (Uzun 2018: 213). Şöyle ki; CHP Sanat Mükafatı yarışmasının ilki, 1942 yılında ve roman alanında düzenlenmiştir. Jüri heyeti; Nurullah Ataç, Ahmet Kudsi Tecer, Ahmet Muhip Dranas, Behçet Kemal Çağlar, Behice Boran, Falih Rıfkı Atay, Fuat Köprülü, Halit Ziya Uşaklıgil, Hakkı Tarık Us, Hüseyin Cahit Yalçın, Nasuhi Baydar, İsmail Hakkı Baltacıoğlu, İsmail Habib Sevük, İbrahim Alâaddin Gövsa, Kadri Yörükoğlu, Mustafa Şekip Tunç, Ferit Celal Güven, Sabahattin Eyüboğlu, Sabri Esat Siyavuşgil, Suut Kemal Yetkin, Mustafa Nihat Özön, Vedat Nedim Tör, Yahya Kemal Beyatlı, Fazıl Ahmet Aykaç ve Nurettin Artam (Uzun 2018: 218) gibi o döneme ve sonrasına damga vuran isimlerden oluşmuştur.

Bunun yanında, yarışmaya katılan isimler ve eserleri de halen güncelliğini korumaktadır. Bu yazarlar ve eserleri, en yüksek oy alandan en düşük oy alana kadar sıralanmış şekilde şunlardır: Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Yaban'ı, Halide Edip Adıvar'ın Sinekli Bakkal'ı, Abdülhak Şinasi Hisar'ın Fahim Bey ve Biz'i, Sabahattin Ali'nin Kuyucaklı Yusuf'u, Memduh Şevket Esendal'ın Ayaşlı ve Kiracıları, Peyami Safa'nın Bir Tereddütün Romanı, Mahmut Yesari'nin Su Sinekleri, Mithat Cemal'in Üç İstanbul'u, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Ankara'sı, Osman Cemal'in Çingeneleri, Sait Faik'in Semaver'i, Kemal Bilbaşar'ın Cevizli Bahçesi, Reşat Nuri Güntekin'in Gökyüzü, Peyami Safa'nın Dokuzuncu Hariciye Koşuşu, Reşat Nuri Güntekin'in Eski Hastalığı, Sabahattin Ali'nin Kağnı ile İçimizdeki Şeytan'ı, Reşat Nuri Güntekin'in Kızılçık Dalları, Hilmi Ziya Ülken'in Posta Yolu ve Refik Ahmet Sevengil'in Açlık'ı (Uzun 2018: 219-220).

1943, 1945, 1946 ve 1947 yıllarında da düzenlenen yarışma, 1942 yılı örneğinde olduğu gibi sadece roman alanında değil, yıllara göre tiyatro, müzik, roman, şiir, resim, heykel ve mimari alanlarından bir veya birkaçında başarılı bulunan eserler ve sanatçıların ödüllendirilmesi şeklinde düzenlenmiştir (Uzun 2018: 216).

Sanatı ve sanatçıyı teşvik amacıyla düzenlenen ve Atatürk'ün vefatı sonrası cumhurbaşkanlığına getirilen İsmet İnönü döneminde, sanata ve sanatçıya verilen önemin de bir göstergesi olan bu yarışma, esasen İnönü'nün şahsi olarak, fikir ve sanat insanlarına ve onların eserlerine verdiği önemin bir göstergesi olarak da değerlendirilmelidir. Çünkü İnönü gerek cumhurbaşkanlığı ve gerekse de muhalefet partisi liderliği dönemlerinde fikir, sanat ve edebiyat çevreleri ile yakından ilgilenmiştir. Onun özellikle cumhurbaşkanlığı döneminde, Devlet Tiyatrosu'nun temsilcilerini, Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'nın konserlerini, Opera ve Bale Topluluğu'nun gösterilerini, ressamların sergilerini izlediği ve bu ilgi ve dostluğunu ömrü boyunca sürdürdüğü bilinmektedir (Bolat 2005: 990).

Türkiye'nin Bern Birliği'ne Katılması ile İlgili Hükümete Yetki Verilmesine Dair TBMM Görüşmeleri

Fikir ve sanat eserleri ile ilgili olarak bu gibi gelişmelerin yaşandığı Türkiye'de, bu alanda özellikle 1951 yılında ulusal ve uluslararası alanda önemli adımların atıldığı görülmektedir. Bunlardan birincisi, "İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi"nin fikir eserleri üzerinde mülkiyet hakkını tanımış bir devlet olarak Türkiye'nin, edebiyat ve sanat eserlerini koruma amacıyla kurulan uluslararası "Bern Birliği"ne katılması kararıdır.

Bu karar doğrultusunda, 23 Mayıs 1951 Çarşamba günü TBMM'de, Türkiye'nin, Bern Birliği'ne katılması ile ilgili, hükümete yetki verilmesine dair kanun tasarısı görüşmelerine geçilmiştir. Kanun tasarısının tümü üzerinde söz alan Konya milletvekili Abdurrahman Fahri Ağaoğlu, Hükümetin gerekçesinde ve Dışişleri, Milli Eğitim ve Adalet Komisyonlarının raporlarında, İnsan Hakları Beyannamesinin 27. maddesi gereğince, sanki Türkiye bu birliğe girmek zorundaymış gibi bir izlenim yaratıldığını, gerçekte bu birliğe girmek için zorunluluk var mı? yok mu? bu birliğe girmek Türkiye için faydalı mı? şeklinde sorduğu soruları, kendi araştırmaları ile vardığı sonuçlar ve İnsan Hakları Beyannamesi'nin ilgili maddelerini örnek göstererek açıklamıştır. Ağaoğlu'nun vardığı sonuç; hukuk bakımından bu birliğe girmek gibi bir zorunluluk bulunmadığı ve bu birliğe girilmesinin Türkiye'ye hiçbir fayda sağlamayacağıdır. Ağaoğlu, bu gerekçelerle kanun tasarısının reddini istemiştir (TBMM TD. 23.5.1951: 416-417).

Ağaoğlu'ndan sonra söz alan Niğde Milletvekili Necip Bilge, Bern Birliği'ne girilmesi hususunda Ağaoğlu'nun tam tersi bir görüş bildirerek, bu birliğe katılmanın Türkiye'nin yararına olacağını ve bu yüzden de kanun tasarısının kabul edilmesi düşüncesinde olduğunu belirtmiştir. Zaten Türkiye'nin de üyesi olduğu, Birleşmiş Milletler tarafından yayınlanan, "İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ni tasdik etmiş olmakla yüklenmiş bulunulan bir taahhüdü de yerine getirmiş olacağız" diyen Bilge, ayrıca Türkiye'nin üzerine alacağı bu sorumluluklar sonrası, edebiyat ve sanat eserlerini korumak için ayrıca bir kanun yapılmasının zorunlu olduğunu ifade etmiştir. Hatta böyle bir kanunun da hazırlandığını ve Adalet Komisyonunda bu kanun tasarısının görüşülmesinin bitmiş veya bitmek üzere olduğunu söylemiştir. Bilge'ye göre, bu birliğe girilmesi ile üstlenilen sorumluluklar, hukuki bir mahiyet arz etmese bile ahlaki nitelikte olacaktır (TBMM TD. 23.5.1951: 417-418).

Kanun tasarısı üzerinde söz alan bir diğer kişi İzmir Milletvekili Cihat Baban'dır. Baban, mülkiyet hakkı olduğu gibi fikir mahsulleri mülkiyetinin de var olduğunu, fakat Türkiye'de bugüne kadar bu fikir ve sanat mülkiyeti hukukuna, dikkat edilmediği ve gereken kıymetin verilmediği eleştirisinde bulunmuştur. Türk fikir ve sanat adamlarının bu anlayıştan dolayı hep mağdur olduğunu söyleyen Baban'a göre bu kanun tasarısının kabulü ile hem bu mağduriyet giderilecek ve hem de bu anlamda Türkiye, medeni ülkeler safına katılacaktır (TBMM TD. 23.5.1951: 419-420).

Türkiye'nin birçok ilim ve fikir insanı yetiştirdiğini ve bunların ürettiği edebi, fikri ve ilmi eserlerin Türkiye'ye, Türk milletine değer kazandırdığını ifade eden Zonguldak Milletvekili Abdurrahman Boyacıgiller ise; Türkiye'nin bu birliğe katılmaması durumunda, bu fikir ve sanat insanlarını himaye edemeyeceği uyarısında bulunmuştur. Yine bu birliğe girilmemesi durumunda diğer ülkeler insanların Türk edebiyat, fikir ve ilim sahasındaki kıymetli eserlerini istedikleri şekilde kullanabileceklerini ve bu istismarın karşısında da hiçbir şey yapılamayacağını izah etmiştir (TBMM TD. 23.5.1951: 420).

Bursa Milletvekili Selim Ragıp Emeç, ilk öncelikle henüz tasarı halinde olan ve halen komisyonlarda görüşülen telif kanununa son şekli verilmeden, Bern Birliği'ne girilmesi

halinde yüklenilecek sorumlulukların, Türk fikir adamlarının önüne birtakım engeller çıkaracağı düşüncesi ile tasarı aleyhine görüş belirtmiştir. Tasarının kabul edilmemesi, hiç olmazsa encümendeki telif kanununun, TBMM'ye gelmesine kadar geriye bırakılmasını önermiştir (TBMM TD. 23.5.1951: 420-421).

Adalet Bakanı Rükneddin Nasuhioğlu, fikir hakları anlamında medeni dünyanın ikiye ayrıldığını, birincisinin 1886 tarihli Bern Anlaşması etrafında birleşen ve 40 devletin oluşturduğu Avrupa Devletleri, ikincisinin ise Amerika'da 21 devletin oluşturduğu, Pan Amerikan Birliği olduğunu ifade etmiştir. UNESCO'nun bu iki birliği birleştirmek için mücadele ettiğini belirten Nasuhioğlu, bu gerçekleşse bile bu iki grubun yine de varlığını devam ettireceğini, bu sebeple de Türkiye'nin kendine daha yakın, daha uygun olan Avrupa birliği içerisinde yer alması gerektiğini ifade etmiş ve tasarı lehinde görüş belirtmiştir (TBMM TD. 23.5.1951: 421).

Kayseri Milletvekili İbrahim Kirazoğlu ise Ragıp Emeç gibi bu tasarının, "Fikir ve Sanat Eserleri Kanun Tasarısı"nın TBMM'de görüşülüp son şeklinin verilmesinden sonra gündeme gelmesi gerektiği şeklinde görüş belirtmiştir. Yine aynı doğrultuda görüş belirten bir diğer kişi de İzmir Milletvekili Behzat Bilgin'dir (TBMM TD. 23.5.1951: 421-423).

Türkiye'nin medeni bir ülke ve hukuk devleti olarak ve İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si'nin fikir eserleri üzerinde mülkiyet hakkını tanımış bir devlet sıfatıyla, bu birliğin dışında daha fazla kalamayacağını ifade eden Balıkesir Milletvekili Müfit Erkuyumcu ise, bu birliğe katılmanın, ülkedeki fikir ve sanat hayatına büyük fayda sağlayacağı gerekçesi ile tasarının kabulünü önermiştir (TBMM TD. 23.5.1951: 423).

Giresun Milletvekili Arif Hikmet Pamukoğlu, dünyada bugüne kadar bağımsız bir ülkeye şu veya bu birliğe gireceksin diye bir zorlamanın yapılmadığını, dolayısıyla Türkiye'nin de Bern Birliği'ne katılmasında bir zorlamanın söz konusu olmadığını belirtmiştir. Fikri eserlerin korunmasına dair, uluslararası düzeyde kabul edilmiş olan kural ve prensiplerinin zaten telif kanunumuzda var olduğunu söyleyen Pamukoğlu, medeni mevzuatı kabul eden ve Avrupa'nın medeni ülkelerinden birisi olan Türkiye'nin bu birliğe katılımında neden tereddüt edildiğini sormuştur (TBMM TD. 23.5.1951: 423-424).

Esasen söz almaya niyetinin olmadığını fakat bu tasarı hakkında yapılan konuşmalardan sonra kendisini zorunlu hissettiğini söyleyen Vasfi Mentеше ise;

"Sayın arkadaşarımdan bu mukaveleye iştirakimizin aleyhinde bulunabileceklerin çıkabileceğini bir dakika düşünmemiştim. Cidden müteessirim. Deniliyor ki, maddi mecburiyet yoktur. Evet, maddi mecburiyet yoktur, her devlet müstakildir, beynelmilel bir mukaveleye canı isterse iltihak eder, istemezse iltihak etmez. Fakat arkadaşlar, manevi bir mecburiyetimiz yok mudur? Bugün bütün dünyanın en kutsi ve aziz bir hak diye tanıdığı bir hakkı tasdik ve tevkir etmek bizim manevi borcumuz değil midir? Medeni aleme mensup muyuz, değil miyiz? Biz devekuşu gibi bir vaziyet alamayız, biz medeni aleme mensubiyetimizi iddia ediyoruz. Telif hakkı gibi kutsi bir hakka karşı bu Mecliste bir cereyan nasıl baş gösterebilir?" şeklinde serzenişte bulunmuş ve kanun aleyhinde olanları eleştirmiştir (TBMM TD. 23.5.1951: 425).

Tasarı üzerinde ikinci kez söz alan Cihat Baban, Behzat Bilgin ve Ragıp Emeç'in fikirlerine katılmadığını için yeniden söz aldığını belirterek şunları söylemiştir:

"Behzat Bilgin arkadaşımız; fikri, bulunduğu yerden almak suç mudur, dediler. Malı da bulunduğu yerden almak suç değildir, ama hakkını vermek şartıyla. Hakkını verdiğimiz zaman fikri de malı da alıp vermenin şu

dünyada bir usulü vardır, o usule ittiba (tabi olma, uyma) edelim diyoruz.”
(TBMM TD. 23.5.1951: 426).

Bu tasarının kabulü halinde, Türk milletinin şerefine bir yıldız daha takacağını söyleyen ve Adalet Komisyonu adına söz alan Vacid Asena, yaklaşık 150 maddelik fikir ve sanat eserleri ile ilgili kanun tasarısının Adalet Komisyonunca hazırlanmış olduğunu ve bugünlerde TBMM'nin incelemesine sunulacağını belirtmiştir. Asena, tasarıda kanunun 1 Ocak 1952 tarihinden evvel yürürlüğe girmeyeceği hükmünün de yer aldığını, ama kanun 1 Ocak'ta yürürlüğe girdiğinde, bazı vekillerin iddia ettiği gibi Bern Birliği'ne girme gibi bir zorunluluğun da bulunmadığını ifade etmiştir. Bu konuda hükümete yetki verileceğini ve hükümetin bu birlikle istediği zamanda ilişkiye geçebileceğini ve istediği zamanda Birliğe katılabileceğini söyleyerek, bu tasarının, fikir eserleri kanunu ile bağlantılı düşünülmemeyeceğini ve doğrudan bir ilişkisinin olmadığını belirtmiştir (TBMM TD. 23.5.1951: 427).

Genel olarak bu şekilde cereyan eden konuşmalardan sonra, bazı milletvekillerinin çekinceleri doğrultusunda, Bern Birliği'ne katılma hakkındaki kanun tasarısının, fikir eserleri kanununa dair olan tasarının görüşülmesinden sonra ele alınmasına yönelik önerileri oylamaya sunulmuştur. Bu önerenin kabul edilmemesinden sonra, Bern Birliği'ne katılma hususunda, hükümete yetki verilmesine dair kanun tasarısının maddelerin görüşülmesine geçilmiş (TBMM TD. 23.5.1951: 428-429), yapılan müzakereler, kabul edilmeyen öneriler sonrası, Bern Birliği'ne katılmak konusunda hükümete yetki verilmesine dair kanun tasarısı, oy kullanan 271 kişinin 258'inin kabul oyu ile 28 Mayıs 1951 tarihinde kanunlaşmıştır (TBMM TD. 28.5.1951: 482-483, 495).

Tasarının kanunlaşması ile Bern Birliği'ne katılmak konusunda yetkilendirilen hükümetin, 21.08.1951 tarihli kararı ve 5777 sayılı kanunla Türkiye'nin, Bern Birliği Sözleşmesi'ne, 1 Ocak 1952 tarihinden itibaren yürürlüğe girmesi kaydıyla katılması kararı alınmıştır (CCA 1951).

Tarihi gelişim süreci bu şekilde cereyan eden ve bu konuda, yasal düzenlemeler yapılmakla, etkinlikler düzenlenmekle birlikte fikir ve sanat eserlerini ve üreticilerini koruyan ve ayrıca yazar-yayıncı-devlet ilişkilerini düzenleyen bir yasanın çıkarılması, ancak 1951'de gerçekleştirilebilmiştir (Turan, Şerafettin 2014: 107).

TBMM'de “Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu” Görüşmeleri ve Kanunun Kabulü

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde fikir ve sanat eserleri konusunda atılmış en önemli adım, zaman içerisinde birtakım değişikliklere uğramış olmakla birlikte halen yürürlükte olan ve Prof. Dr. E. Hirsch tarafından hazırlanarak, 1 Ocak 1952 tarihinden itibaren yürürlüğe giren 5846 sayılı “Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu (FSEK)”dur (Turan, Metin 2014: 128; Cebe vd. 2014: 123).

“Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu”, telif haklarını belirleyerek, eser üreticilerinin anayasal olarak korunmasını sağlamıştır. (Cebe vd. 2014: 122). FSEK'nın amacı; yasa da belirtilen gerçek ve tüzel kişilerin eserleri (FSEK'ya göre; bir fikir ve sanat ürününün eser olarak kabul edilip koruma altına alınabilmesi için fikri bir çabanın ürünü olması, sahibinin özelliklerini taşıması, şekillenmiş olması ve kanunda sayılan eser türlerinden birine girmesi gerekmektedir) üzerindeki mali ve manevi haklarının belirlenmesi, korunması, yararlanılma şartlarının düzenlenmesi ve bu konudaki ihlaller için caydırıcı yaptırımların uygulamasıdır (Turan, Metin 2014: 128-129; Cebe vd. 2014: 122). Bu kanun tasarısı TBMM'nde ele alınmış ve görüşülmesi için Milli Eğitim ve Adalet Komisyonlarına havale edilmiştir.

Milli Eğitim ve Adalet komisyonlarından raporların gelmesi üzerine de 28 Kasım 1951 Çarşamba günü TBMM’de, “Fikir ve Sanat Eserleri Hakkında Kanun Tasarısı” ile ilgili görüşmelere geçilmiştir. Görüşmelerde Milli Eğitim Komisyonu adına söz alan Halide Edip Adivar, bu kanun tasarısının bütün demokrat ve medeni ülkelerde birinci derecede önem arz eden bir mesele olduğunu belirterek, bu kanunun amacının; fikir ve sanat eserleri üretenden haklarının tanınması ve korunması olduğunu söylemiştir. “Bugün telif hakları bütün medeni dünyada tanınmış ve kanunlaşmıştır” diyen Adivar, bu ülkelerde bu hakların korunması için birçok teşkilatın kurulduğunu söylemiştir. Türk milleti kadar mülkiyet hakkına hürmet eden ve tanıyan başka bir millet olmadığını, fakat bununla birlikte fikir eserlerini yani fikir mülkiyetini layıkıyla tanımadığımızı ve bunu bugüne kadar bir kanuna bağlamamış olmamızın bir eksiklik olduğunu vurgulamıştır. Fakat bugün bu kanunun, biraz gecikmiş olmakla birlikte TBMM gündemine gelmiş olmasından memnuniyetini ifade eden Adivar, bu kanun tasarısını hazırlayan Profesör Hirsch ve Adalet Bakanlığı yetkililerinden Amir Bey’e, Türkiye’nin aydınları ve eser sahipleri adına teşekkür etmiştir (TBMM TD. 28.11.1951: 278).

Bu kanunun öncelikle, fikir ve sanat eserleri üreten aydınların refahı ve bu refahın sağlanması ile onların bu türden eserleri üretmeleri için ortamın hazırlanması için gerekli olduğunu söyleyen Adivar, bu anlamda medeni dünya içerisinde yerimizi almamız ve bu fikir ve sanat eserleri ile ülkemizi medeni dünyada tanıtmamız için bu kanunun elzem olduğunu dile getirmiştir (TBMM TD. 28.11.1951: 279-280).

Sinop Milletvekili Ali Şükrü Şavlı’nın tercüme eserler, özellikle tıp kitaplarının Türkçeye tercümesi ile doğan telif hakları ile ilgili olarak, Türkiye’deki tıp kurumlarının bu telif haklarını ödeyebilecek güçte olmadıkları noktasındaki endişelerini açıklaması üzerine yeniden söz alan Adivar, Şavlı’nın endişesini yerinde görmekle birlikte, geçmişte İstanbul’da bulunan “Telif Hakları Cemiyeti” aracılığıyla, “Garp Telif Hakları Cemiyeti”nin yetkilisi ile irtibata geçtiklerini ve hatta bu yetkilinin Milli Eğitim Bakanı ile de görüştüğünü ve bu yetkilinin kendilerine; ilmi eserlerden telif hakkı almak istemediklerini söylediğini ifade etmiştir. Bununla birlikte, bu sorun hakkında şu öneride bulunmuştur; Mili Eğitim Bakanlığı özellikle tıp kitaplarına ait tercüme konusunu ele almalı, uluslararası kuruluşlarla irtibata geçmeli ve meseleyi bu şekilde çözmelidir (TBMM TD. 28.11.1951: 280).

Aynı konu üzerine söz alan Adalet Bakanı Rükneddin Nasuhioğlu, TBMM’nin önceki devrede kabul ettiği Bern Sözleşmesi ile yabancı eserler için telif ödemesi yapmayı kabul ettiğini belirtmiştir. Bundan başka Türk fikir ve sanat insanlarının haklarına da değinen Nasuhioğlu, halen yürürlükte olan Hakkı Telif Kanunu’nun 40 senelik eski ve yetersiz bir kanun olduğunu belirterek, yabancı eser sahiplerine anlaşmalar ile tanıdığımız hakların, sağlanan himayenin, Türk fikir ve sanat üreticilerine de sağlanması gerektiğini dile getirmiştir (TBMM TD. 28.11.1951: 281).

İstanbul Milletvekili Salamon Adato’da, Bakan Nasuhioğlu gibi fikir ve sanat eserlerini koruyan kanunumuz olan Hakkı Telif Kanunu’nun 40 sene evvel oluşturulduğu ve o günün şartlarına uygun olarak hazırlandığı için yetersiz kaldığı ve son yıllarda fikir sahasında görülen gelişmelere ayak uyduramadığını belirtmiştir. Bu nedenle görüşülmekte olan Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’nun iki açıdan önemli olduğunu belirtmiştir: Birincisi, iç mevzuatımızı, dünyadaki fikir ve sanat alanındaki gelişmelere uydurmamız ve ikincisi de medeni ülkelerin fikir ve sanat eserlerini korumada takip ettikleri yola girmemiz ve onların bu doğrultuda uyguladıkları metodu uygulamamızdır (TBMM TD. 28.11.1951: 281).

Bu konuşmaların ardından Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun maddelerinin görüşülmesine geçilmiştir.

"Bu kanuna göre eser; sahibinin hususiyetini taşıyan ve aşağıdaki hükümler uyarınca ilim ve edebiyat, musiki, güzel sanatlar veya sinema eserleri sayılan her nevi fikir ve sanat mahsulüdür" şeklindeki 1. madde üzerinde daha çok kavramlar üzerinde yapılan tartışmalardan sonra,

"İlim ve edebiyat eserleri şunlardır:

1. Herhangi bir şekilde dil ile ifade olunan bütün eserler;

2. Her nevi rakslar, pandomimalar ve buna benzer sözsüz sahne eserleri;

3. Bedii vasfı bulunmayan her nevi teknik ve ilmî mahiyette fotoğraf eserleriyle her nevi haritalar, plânlr, projeler, krokiler, resimler; coğrafyaya, topografyaya, mimarlığa ait maketler ve benzerleri" şeklindeki 2. maddenin görüşülmesine geçilmiştir. Sinop Milletvekili Ali Şükrü Şavlı, bu maddenin tıp kitaplarını da kapsamaması gerektiğine dair bir önerge vermiş olmakla birlikte bu önerge kabul edilmemiştir (TBMM TD. 28.11.1951: 282).

Yayımlanmış bulunan bir fikir ve sanat eserinin, sahiplerinin izni olmaksızın radyo ile yaymak konusunda, radyo idarelerine Bakanlar Kurulunca yetki verilmesini içeren 43. maddenin *"Kararnamede tarifeye göre yapılacak ödemelerin hak sahipleri yerine, muayyen bir mesleki birliğe yapılması da tensip edilebilir"* şeklindeki son fıkrasında bir yanlışlık yapıldığını ve bu fıkranın aslında *"Hak sahiplerine ödenmesi icap eden ödenekler, statüsü gereğince onlara dağıtılmak üzere mesleki birliğe yapılır"* şeklinde olması gerektiğini söyleyen Adalet Komisyonu adına Vacid Asena'nın bu düzeltme önerisi doğrultusunda 43. madde yeniden düzenlenerek kabul edilmiştir (TBMM TD. 28.11.1951: 290-291).

88. maddenin 3. bendinde bulunan ve 88. madde hükümlerinin; *"Türkiye Cumhuriyeti'nin bağlı bulunduğu milletler arası bir antlaşmada, uygun hükümler bulunmak şartıyla, yabancıların henüz umuma arz edilmemiş veya ilk defa Türkiye dışında umuma arz edilmiş bütün eserlerine uygulanır"* şeklindeki 88. maddenin uygulama alanını gösteren açıklamada yer alan *"uygun"* kelimesinin ne anlama geldiğinin izahını isteyen ve 88. maddenin son fıkrasında yer alan *"Eser sahibinin mensup bulunduğu devletin, Türk eser sahiplerinin haklarını kafi derecede korunması ..."* şeklinde başlayan fıkradaki *"korunması"* ifadesinin *"koruması"* olarak düzeltilmesi gerektiğini öneren Niğde milletvekili Necip Bilge'nin bu önerisi üzerine, *"uygun"* kelimesinin ne anlama geldiği noktasında tartışmalar yapılmış ve *"korunması"* kelimesi *"koruması"* olarak düzeltilerek kanunda yer almıştır (TBMM TD. 28.11.1951: 300).

Geçici maddelerin okunması sırasında, İzmir Milletvekili Cihat Baban, Kanun hakkında daha önce TBMM'de yapılan görüşmelerde kanunun yürürlüğe girmesi ve uygulanması arasında 6 aylık bir zaman öngörüldüğünü ve bu sürenin de fikir ve sanat eserleri için hazırlık aşaması olarak düşünüldüğünü ifade etmiştir. Fakat kanun tasarısı daha önce hazırlanmakla birlikte, araya tatilin girmesinden ve Bern Sözleşmesi'nin 1 Ocak 1952'den itibaren yürürlüğe gireceğinden dolayı bu sürenin uygulanamayacağını belirtmiştir. Cihat Baban bu sıkıntıyı ortadan kaldırmak için bir değişiklik önerisinde bulunmuştur. Bu öneriye göre; geçici 2. maddenin ikinci fıkrasından sonra *"Eski kanun hükümlerine göre caiz olup da bu kanunla menedilen bir çoğaltmaya, bu kanunun yayımlanması tarihinde başlanılmış bulunursa çoğaltılma tamamlanabilir ve çoğaltılmış nüshalar yayımlanabilir"* şeklinde bir hüküm konulacaktır. Bu önerinin, Komisyon

tarafından da kabul edilmesi ile madde bu şekilde düzenlenmiş ve TBMM’de kabul edilmiştir (TBMM TD. 28.11.1951: 301-302).

90. maddede yer alan; “*Bu kanununun 42. ve 43. maddeleri Kanunun yayımı tarihinden itibaren, diğer hükümleri de 6 ay sonra yürürlüğe girer*” şeklindeki maddede yer alan bu 6 aylık süreye, Adalet Komisyonu adına Vacid Asena’dan da itiraz gelmiştir (TBMM TD. 28.11.1951: 302). Asena, Cihat Baban’ın itirazında olduğu gibi aynı gerekçelerle bu sürenin artık kullanılamayacağı gerekçesiyle itirazını yapmıştır. Aslında, her iki itiraz şundan kaynaklanmaktaydı. Bu kanun 4-5 ay önce hazırlandığı için bu 6 aylık süre konulmuştu. Şayet kanun o dönemde TBMM’de görüşülüp, kabul edilseydi, bu sürenin kullanımı mümkün olabilecekti. Fakat kanunun görüşülmesi bugüne kaldığından artık bu sürenin kullanılması mümkün değildi. Çünkü, yaklaşık bir ay sonra yürürlüğe girmesi kanunlaşan, Bern Birliğine girilmesi ile birlikte Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’nda 1 Ocak 1952’de yürürlüğe girmesi zorunluydu. Yani kanun tasarısının ilk şeklinde yer alan şekliyle kanunun 6 ay sonra yürürlüğe girmesi mümkün olmadığından madde, bu öneri doğrultusunda yeniden düzenlenerek kabul edilmiştir.

Yukarıda belirtilen, kanunun bazı maddelerine yapılan itirazlar ve verilen öneriler dışında, 12, 19 ve 85. maddelerin görüşülmesi sırasındaki, kullanılan terimlerin daha açık bir surette ifade edilmesi, yazım yanlışlıklarının düzeltilmesi ve içeriği değiştirmeyecek küçük değişiklik önerileri dışında Fikir ve Sanat Eserleri Kanun Tasarısının diğer maddelerine itiraz edilmemiş, önerge verilmemiş ve kanun tasarısının tüm maddeleri kabul edilmiştir.

Bu şekilde düzenlenen Fikir ve Sanat Eserleri Kanun tasarısı, 3, 5 Aralık 1951 tarihlerinde TBMM’de yeniden ele alınmıştır. Sadece değişiklik önergelerinin dikkate alındığı, tartışmanın yapılmadığı bu toplantılarda; 4. ve 83. maddelerde bir terim değişikliği, 32. maddedeki ifadelerin düzeltilmesi ve küçük eklemelerin yapılması, 71, 72 ve 82. maddelerde harf-rakam değişikliği önerilmiştir. Bu öneriler kabul edilerek ve maddeler bu öneriler doğrultusunda düzenlenerek kabul edilmişlerdir (TBMM TD. 3.12.1951: 22-32; TBMM TD. 5.12.1951: 42-53).

76. madde de ise Konya Milletvekili Hidayet Aydın’den bir değişiklik önergesi gelmiştir. Aydın, şayet bir eser sahibi bu kanun kapsamında, kendi haklarına yönelik olarak bir dava açtığına, bu dava başka bir mahkemeye havale olunursa, davacının yeniden dava açma ve harç vermesine lüzum olmaksızın, davanın görüşülmesini teklif etmiş fakat bu teklifi kabul görmemiştir (TBMM TD. 5.12.1951: 47-49).

Geçici 2. maddede “*Bir tercümenin yayımlanmasına, bu kanunun yürürlüğe girmesi tarihinden evvel başlanılmış bulunursa yayımlanma tamamlanabilir*” şeklindeki şarta, Sinop Milletvekili Muhit Tümerkan’dan bir değişiklik teklifi gelmiştir. Tümerkan, kanunun yürürlüğe girmesinden önce şartına “*bir ay içerisinde yayımlanmaya başlanacak olanlar*” ifadesinin de eklenmesini teklif etmiş fakat bu teklif, suistimale açık olduğu gerekçesi ile reddedilmiştir (TBMM TD. 5.12.1951: 52-53).

Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’nun teker teker oylanmasından sonra, Kanunun bütünü oylamaya sunulmuş ve FSEK 5.12.1951 çarşamba günü kabul edilmiştir. 13 Aralık 1951 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan, FSEK (T.C. Resmi Gazete 1951: 2397-2406) 1 Ocak 1952’de yürürlüğe girmiştir.

Fikir ve sanat eserlerini ve onların üreticilerinin haklarını korumak maksadı ile oluşturulan bu kanun ile aynı zamanda bu konuda yapılmış uluslararası sözleşmelere uyum sağlamak, uluslararası örgütlere katılarak, gerek kendi fikir ve sanat eserlerini ile

üreticilerini korumak ve gerekse de kendi dışındaki fikir sanatçıları ve eserlerine saygı göstermek gibi medeni bir vasfı ortaya koyan Türkiye, bu yaklaşımı ile medeni dünyadaki yerini almıştır.

FSEK'nın yürürlüğe girmesi dolayısıyla, Akşam Gazetesi'nin 1 Ocak 1952 tarihli sayısında, Sadeddin Gökçepınar tarafından kaleme alınan yazıda; bugüne kadar, Türkiye'de ilim ve sanat eserlerinin üretilmesinin ve gelişmesinin önündeki engel olarak, bu eserlerin ve üreticilerinin hukuki korumaya sahip olmaması gösterilmiştir. Bugüne kadar, fikir ve sanat eserlerinden kazanılan paraların, onları üretenlerden ziyade, araçların cebine girdiğini söyleyen Gökçepınar, bu durumun fikir ve sanat insanlarını, hayatlarını başka işlerden kazanmaya mecbur bıraktığını, ama artık bugün bu durumun değiştiğini ve 5 Aralık 1951'de TBMM'de kabul edilerek 1 Ocak 1952'de yürürlüğe giren FSEK ile bu kişilerin artık kanunlar önünde himaye edileceklerini belirterek, çıkarılan bu kanunun önemine vurgu yapmıştır (Gökçepınar 1952: 3).

Cumhuriyet Gazetesi'nin 1 Ocak 1952 tarihli sayısında, FSEK hakkında İsmail Kemal Elbir tarafından kaleme alınan yazıda ise Elbir, Hakkı Telif Kanunu'nun, FSEK'nın gerekçesinde de belirtildiği üzere, Türkiye'de son 25 yıl içerisinde gerçekleştirilen, kültür ve hukuk inkılapları sonucu ortaya çıkan bugünkü milli fikir ve kültür hayatına, modern mevzuatımıza uygun olmadığından, ihtiyacı karşılayamaz bir pozisyona geldiğini, çağdışı kaldığını belirtmiştir. Ama 1 Ocak 1952'de yürürlüğe girmiş olan FSEK'nın, fikir ve sanat eserlerini korumak amacıyla oluşturulan Bern Birliği Sözleşmesine uygun olduğunu ve FSEK'nın bu alanda, günün ihtiyaçlarını karşılayan bir nitelikte olduğunu ifade etmiştir (Elbir 1952: 3). Bu arada, Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun ilk uygulaması, telif hakkı Yelpaze Dergisine ait olan bir resimli romanı izinsiz yayımlayan Hürriyet Gazetesi'nin aleyhine açılan dava ile gerçekleşmiştir (Cumhuriyet Ansiklopedisi 2003: 222).

Vatan Gazetesi'nin 12 Aralık 1952 tarihli sayısında bu haber, "Telif Hakkı Kanunu'nun İlk Tatbikatı" başlığı altında verilmiştir. Haberde, Hürriyet Gazetesi'nin uyarılara rağmen, Yelpaze Dergisi'nin İtalyanlara telif hakkı ödeyerek yayım hakkını aldığı resimli romanı, 74 gündür izinsiz olarak yayımladığı belirtilmiştir. Haberin ayrıntılarına göre, Yelpaze Dergisi sahibi Alaettin Kırıl, bu tarihten bir süre önce, İtalya'da yayınlanan "Grand Hotel" isimli bir dergi ile sözleşme yaparak, Grand Hotel Dergisi'nin bütün resimli romanlarını yayımlama hakkını, hatırı sayılır bir telif bedeli ödeyerek satın almıştır. 16 Temmuz 1952 tarihinden itibaren de Grand Hotel Dergisi'nden ilk alıntısını yaparak, "Terkedilmiş Melek" adlı bir resimli romanı yayımlamaya başlamıştır. Bundan bir süre sonra 30 Eylül 1952'de Hürriyet Gazetesi de izinsiz olarak aynı romanı "Metruk Melek" adıyla yayımlamaya başlamıştır. Bunun üzerine Alaettin Kırıl, haklarına tecavüz edildiğini beyan ederek Hürriyet Gazetesi'ne bir protesto çekmiş ve yayımı durdurmalarını istemiştir. Buna rağmen Hürriyet Gazetesi romanı yayımlamaya devam etmiş, protestoya cevap dahi vermemiştir. Bunun üzerine Alaettin Kırıl hukuki yollara başvurarak Hürriyet Gazetesi aleyhine dava açmıştır. Alaettin Kırıl, 1 Ocak 1952'de yürürlüğe giren FSEK'ya göre, Hürriyet Gazetesi'nden yayının durdurulmasını isteme hakkına sahip olduğu düşüncesi ile 11 Aralık 1952'de açtığı bu dava, Türk hukuk tarihinde açılan ilk telif hakkı davası olarak kayıtlara geçmiştir. Vatan Gazetesi de bu davanın, telif hakkı alanında Türkiye'yi medeni milletler seviyesine çıkaran FSEK'nın ilk elle tutulur neticesi olduğu değerlendirmesinde bulunmuştur (Vatan 1952: 1, 5).

Sonuç

Avrupa'da fikri alandaki gelişmeler özellikle yeniçağla birlikte, Avrupa ülkelerinde yaşanan gelişmelere paralel, insanların refah seviyesinin artması ile başlamıştır.

Temel meşgalesi karnını doyurmak olan insanlar, coğrafi keşifler, Sanayi Devrimi gibi gelişmelerle zenginleşmeye başladıklarında, geçimlerini sağlayacak bir gelire sahip olma, temel sorunları olmaktan çıktığında, Avrupa'da fikri anlamda gelişmeler yaşanmaya başlamıştır. Toplumun refah düzeyinin artmasına paralel olarak fikir ve sanat eserleri ile bunların üreticilerine verilen değer artmış ve bunları koruyan yasal düzenlemeler de ortaya çıkmaya başlamıştır.

Esasen, tarih boyunca insanların sahip oldukları mülklere gösterdikleri hassasiyet, fikri olarak üretilen ve edebiyat, sanat, müzik vb. alanlarda ortaya konulan eserlere ve bu eserlerin üreticilerine gösterilmemiştir. Bununla birlikte, eskiçağlarda bir eseri elinde bulunduran kişinin onun mülkiyetine de sahip olması anlayışından, mülkiyet hakkı olduğu gibi fikir mahsulleri mülkiyetinin de var olduğu anlayışına uzanan yolda, kısmen de olsa bu düşünce tarzı yerini fikir ve sanat eserlerine ve onların üreticilerine saygıya bırakmıştır.

Türkiye'de de yakın döneme kadar, fikir ve sanat mülkiyeti hukukuna riayet edilmemesi ve gereken kıymetin verilmemesinden dolayı, Türk fikir ve sanat insanları, hep mağdur edilen bir kesim olmuş ve bu insanlar, hayatlarını başka işlerden kazanmaya mecbur bırakılmışlardır.

Türkiye'de ve dünyada, fikir ve sanat eserleri ve bunların üreticileri olan fikir insanları, sanatkarlar konusunda bu gibi sıkıntılar yaşanmakla birlikte, onları bir hukuki güvenceye almak mücadelesi de hep sürmüştür.

Dünya'da bu konudaki ilk yasa, 1709'da İngiliz Parlamentosu tarafından kabul edilen ve dünya telif hakları alanında bir ilk olan "Kraliçe Anne Kanunu"dur. Bu kanundan sonra, diğer bir önemli yasa da eser sahibinin haklarını daha net bir şekilde ele alan 1791 tarihli Fransız "Telif Hakları Kanunu" olmuştur.

Bunlardan başka, 1883 yılında "Sınai Mülkiyetin Himayesine Mahsus Milletlerarası Birlik Oluşturulması Hakkında Paris Sözleşmesi" imzalanmış, üç yıl sonra 1886 yılında da edebi ve sanatsal eserlerin korunması hakkındaki Bern Sözleşmesi kabul edilmiştir. Bu iki sözleşmenin yürütülebilmesi ve denetlenmesine yönelik bir örgüte duyulan ihtiyaç doğrultusunda da 1893 yılında, İsviçre'nin Bern şehrinde "Fikri Mülkiyetin Korunması için Birleşik Uluslararası Büro" kurulmuştur.

Türkiye'de de fikri mülkiyet alanındaki düzenlemeler, dünyada bu alandaki düzenlemelere paralel olarak gelişmiştir. Türkiye'de, Türk-Müslümanlar arasında matbaanın kullanılmaya başlaması ve İbrahim Müteferrika'nın kısıtlı da olsa kitap basımı yapması ile başladığı kabul edilen bu alandaki gelişmelerde atılan ilk ciddi adım, eser sahiplerine telif hakkı tanıyan Encümen-i Daniş Nizamnamesi'dir. Encümen-i Daniş Nizamnamesi, eser sahiplerine telif hakkı tanımakla birlikte, onları ömür boyu güvenceye alan "Telif Nizamnamesi" 1857 tarihinde yayımlanmıştır. Osmanlı Devleti'ndeki bu yasal düzenlemelerle birlikte, gerçek anlamda ilk fikir ve sanat eserleri kanunu, 8 Mayıs 1910 tarihinde çıkarılan "Hakkı Telif Kanunu" olmuştur. Zaman içerisindeki gelişmelerle birlikte, bu alandaki ihtiyacı karşılamaktan çok uzaklaşan Hakkı Telif Kanunu yerine, ihtiyacı karşılayabilecek yeni bir yasanın çıkarılması gerekliliği doğrultusunda, 1951 yılında, o dönem için çok önemli atılımlar gerçekleştirilmiştir.

Birleşmiş Milletler Teşkilatının, 1948 tarihinde kabul ettiği, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 27. maddesi; "Herkes yaratıcısı olduğu bilim, edebiyat ve sanat ürünlerinden doğan maddi ve manevi çıkarlarının korunmasına hakkı vardır" şeklinde düzenlenmiş ve bu madde doğrultusunda fikri hakların korunması, temel insan haklarından biri olarak kabul edilmiştir. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ni dolayısıyla da onun içerdiği fikir eserleri üzerinde mülkiyet hakkını tanımış bir devlet olarak Türkiye, yüklenmiş olduğu bu sorumluluğun gereğini, hem bu anlamda kurulmuş uluslararası bir örgüt olan Bern Birliği'ne katılmak ve bu doğrultuda Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nu kabul ederek yerine getirmiştir. Esasen bu bir yasal zorunluluk olmaktan ziyade ahlaki bir sorumluluktur ve bu ahlaki sorumlulukta; fikre, fikri ürüne ve onu üretene saygı, bunların himaye edilmesi ve haklarının korunması şeklinde hakları içeren, bu yasal düzenlemeler ile yerine getirilmeye çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

- BOLAT, Bengül (2005). "İsmet İnönü'nün Üç Mektubu". *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*. XXI/63: 989-996.
- CEBE, Rohat - Hayrettin SUÇİN (2014). "Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun Kısa Tarihçesi ve Eser Üreticileri Açısından Önemi". *Rast Müzikoloji Dergisi*. II/1: 120-127.
- Cumhuriyet Ansiklopedisi 1941-1960* (2003). C. 2. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- ELBİR, İsmail Kemal (1952.01.02). "Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu". *Cumhuriyet*: 3.
- GÖKÇEPİNAR, Sadeddin (1952.01.01). "Fikir ve Sanat Adamlarımızın Şimdiye Kadar Maruz Kaldıkları Müşkülât ve Neticeleri-Yeni Kanunun Ehemmiyeti-Başlıca Hükümler ve Müeyyideler". *Akşam*: 3.
- KÜÇÜKLER, Osman Zahit (2016). *Osmanlı Devleti'nde Eğitimde Modernleşme ve Encümen-i Daniş*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- T.C. Resmi Gazete* (1951.12.13). Sayı: 7981.
- TURAN, Metin (2014). "Fikir ve Sanat Eserleri Kanununda Eser Çeşitleri: Karşılaştırmalı Bir Analiz". *Bilgi Dünyası*. XV/1: 125-158.
- TURAN, Şerafettin (2014). *Türk Kültür Tarihi*. 7. Basım. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- UÇMAN, Abdullah (1995). "Encümen-i Daniş". *TDV İslam Ansiklopedisi*. C. 11. İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları.
- UZUN, Hakan (2018). "Türkiye'de Sanat ve Sanatçıların Teşvik ve Ödüllendirilmesi: "Cumhuriyet Halk Partisi Sanat Mükâfatı" Yarışması". *Türkiyat Mecmuası*. XXVIII/1: 213-239.
- Vatan* (1952.12.12). 1, 5.
- YAMAN, Dilara (2012). "Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nda Düzenlenen Bir Eserden Kaynak Göstermeksizin İktibasta Bulunma Suçu (m. 71/1-III)". *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 12/Özel Sayı: 1551-1567.

Arşiv Belgeleri

Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi

CCA, 030.18.01.01.015.59.5;

CCA, 030.18.01.02.126.65.19;

CCA, 030.18.01.01.024.27.6;

CCA, 030.18.01.02.18.16.2.

Meclisi Ayan Zabıt Ceridesi (MAZC), Devre: 1, Cilt: 1 İçtima Senesi: 2, İnikad: 45, 9 Mart 1326; *MAZC*, Devre: 1, Cilt: 1, İçtima Senesi: 2, İnikad: 47, 19 Mart 1326; *MAZC*, Devre: 1, Cilt: 1, İçtima Senesi: 2, İnikad: 48, 21 Mart 1326; *MAZC*, Devre: 1, Cilt: 1 İçtima Senesi: 2, İnikad: 59, 12 Nisan 1326.

Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi (MMZC), Devre: 1, Cilt: 1, İçtima Senesi: 2, İnikad: 28, 9 Kânunusani 1325; *MMZC*, Devre: 1, Cilt: 1, İçtima Senesi: 2, İnikad: 29, 11 Kânunusani 1325; *MMZC*, Devre: 1, Cilt: 1, İçtima Senesi: 2, İnikad: 30, 13 Kânunusani 1325; *MMZC*, Devre: 1, Cilt: 2, İnikad: 31, 16 Kanunusani 1325; *MMZC*, Devre: 1, Cilt: 2, İçtima Senesi: 2, İnikad: 32, 18 Kânunusani 1325; *MMZC*, Devre: 1, Cilt: 2, İçtima Senesi: 2, İnikad: 39, 30 Kânunusani 1325; *MMZC*, Devre: 1, Cilt: 2, İçtima Senesi: 2, İnikad: 43, 6 Şubat 1325.

TBMM Tutanak Dergisi (TBMM TD.), Dönem: 9, Cilt: 7, Toplantı: 1, Birleşim: 80, 23.5.1951; *TBMM TD.*, Dönem: 9, Cilt: 7, Toplantı: 1, Birleşim: 82, 28.5.1951; *TBMM TD.*, Dönem: 9, Cilt: 10, Toplantı: 2, Birleşim: 10, 28.11.1951; *TBMM TD.*, Dönem: 9, Cilt: 11, Toplantı: 2, Birleşim: 12, 3.12.1951; *TBMM TD.*, Dönem: 9, Cilt: 11, Toplantı: 2, Birleşim: 13, 5.12.1951.



بازاریابی

تکمیل صورت سند

عدد 5103

01/2

204-

دفتر

أردی ، عالی دبیر اؤزلدی ای سینه
به امدل معادله تورکجه نفاذ خاکن حق
خانوه لایحه

۵۴۷

خارجیه وکیل
دؤنور نوقیه سینه لایحه
امضاه نوقیه

داخلیه وکیل
جمیه رفق
امضاه نوقیه

بحره وکیل
امضاه

مدافعه ملیه وکیل
رحیب

عدلیه وکیل
محموده

باش وکیل
صوت

صیحه و مساوت اجتماعیه وکیل
دؤنور رحبه

تجارت وکیل
مظفر رحبه

زراعت وکیل
کریمه

ناقصه وکیل
یح

سراف وکیل
صوت

مالیه وکیل
مظفر رحبه

0 0 0 0 0 1 0 2 6 2 7 6

Ek-2 Edebî, İlmî ve Bedii Eserlerin Korunmasına Yönelik Sözleşmelere Türkiye'nin de Katılımı Hakkında Kanun Tasarısı

T. C.
BAŞBAKANLIK
MUAMELÂT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ
Kararlar Müdürlüğü
Karar sayısı
3

KARAR

13589

Edebiyat ve San'at Eserlerini Koruma için kurulan Bern Birliği Sözleşmesine 1 Ocak 1952 tarihinden itibaren mer'î olmak üzere katılmamız; Dışişleri Bakanlığının 3/7/1951 tarihli ve 104199/235 sayılı yazısı üzerine, 5777 sayılı kanuna göre, Bakanlar Kurulunca 21/ 8/1951 tarihinde kararlaştırılmıştır.

CUMHURBAŞKANI

C. Beyaz

080 18 01 02 186 65 19

Başbakan <i>A. N. Arslan</i>	Devlet Bakanı Başbakan Yardımcısı <i>S. Ağralı</i>	Devlet Bakanı <i>A. T. Arslan</i>	Adalet Bakanı <i>A. Maruf</i>
Millî Savunma Bakanı <i>M. K. Arslan</i>	İçişleri Bakanı <i>M. K. Arslan</i>	Dışişleri Bakanı <i>F. Köpürlü</i>	Maliye Bakanı <i>H. Y. Arslan</i>
Millî Eğitim Bakanı <i>M. K. Arslan</i>	Bayındırlık Bakanı <i>B. Kestem</i>	Eko. ve Ticaret Bakanı <i>M. K. Arslan</i>	Sa. ve So. Y. Bakanı <i>S. Kestem</i>
C. ve Tekel Bakanı <i>M. K. Arslan</i>	Tarım Bakanı <i>M. K. Arslan</i>	Ulaştırma Bakanı <i>M. K. Arslan</i>	Çalışma Bakanı <i>M. K. Arslan</i>
			İşler Bakanı <i>M. K. Arslan</i>

Ek-3 Hükümetin, Edebiyat ve Sanat Eserlerini Koruma için Kurulan Bern Birliği Sözleşmesine Katılım Kararı